

ธรรมเกิดในที่สงัด

พระอาจารย์สงบ มนฺตสนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๒

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ในที่สงัด ในที่วิเวก พระบวชใหม่อุปัชฌาย์สอน ต้องให้กรรมฐาน ๕ ก่อน เกสา โลมานขา ทันตา ตโจ แล้วบอกให้อยู่ป่าอยู่ตามเงื่อมผา หาที่สงบสงัดจากกิเลส แล้วจะได้ประพฤติปฏิบัติธรรมไป ศาสนาเรา เห็นไหม พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ประพฤติปฏิบัติธรรมขึ้นมา บวชแล้วบวชกาย ทีนี้พอจะบวชใจขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งละ อุปัชฌาย์ถึงได้สอนพระทุกองค์เลย ให้กรรมฐานด้วย แล้วยังต้องให้อยู่ รุกขมุลเสนาสน์

เราก็เหมือนกัน เราประพฤติกัน เราทำธุดงค์ด้วยกัน เราทำมา ๓ เดือนแล้วนะ วันนี้วันออกพรรษา แต่วันออกพรรษา คิดว่าออกแล้วจะสะดวกสบายไป ออกพรรษาแล้วมันจะเป็นอิสระเสรี เห็นไหม กิเลสมันพาคิดแล้ว

ถึงว่า ธรรมจะเกิดในที่สงัด ในเมื่อธรรมยังต้องให้เราก้าวเดินต่อไป เราควรจะทำที่สงัด หาที่วิเวก หาที่หลบหลีกเพื่อไม่ให้เราเป็นภัยแก่ตัวเราเองไป ให้จิตใจนี้เป็นผู้ที่ปลอดภัยจากโลกธรรมทั้งหลาย ทางร่างกาย เห็นไหม เชื่อโรคน่ากลัวมากเลย แต่ในเรื่องของใจ โลกธรรม ๘ กระทบกระเทือนใจเราเจ็บปวดนัก

เราถึงว่า ในเมื่อครบไตรมาส ๓ เดือนแล้ว เราทำธุดงค์กันมาแล้ว ต่อไปเราก็ต้องถือของเราไปตามกาลตามเวลา เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ บริบูรณ์สมบูรณ์ขนาดไหน เจ้าชายนะมีปราสาท ๓ หลัง มีบริษัท บริวาร มีนางขบกล่อมมโหรีทุกอย่างเพียบพร้อมหมดเลย มันเป็นอย่างไรมันเป็นอย่างไรนะ คนเคยผ่านประสบการณ์อย่างนั้นมาจะมีความสุขตามประสาโลกเขาว่านะ

ตามประสาโลกเขาว่าสิ่งนั้นมีอยู่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแค่ประสบพบเห็นมาก่อน ไม่ใช่คนที่ว่าไม่มีแล้วทำให้ตัวเองทุกข์ยาก...มี แต่ความมีนั้นมันมีแล้วมันเป็นสุขจริงหรือเปล่านั้นมีความขบถล่อม หน้าร้อน หน้าฝน หน้าหนาว ก็มีปราสาท ๓ ถูให้หลบหลีกเอา อยู่ที่ เป็นสุขเป็นสบายที่จะให้อยู่กับโลกนี้เขาไป แต่ทำไมมีเหตุให้จำเป็นต้องออกมาโมกขธรรมละ เพราะอะไร

เพราะพุทธปัญญา ปัญญาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สะสมบารมีมา จะตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเด็ดขาด แต่ก็ยังต้องมาเกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นมนุษย์นี้แล้วอยู่ในวัฏวนของกิเลสก่อน เห็นไหม มีพ่อ มีแม่ มีทุกอย่างมาหมด แล้วทุกคนในครอบครัวนั้นก็ต้องการให้อยู่ด้วยกัน ไม่มีครอบครัวไหนหรือต้องการให้คนในครอบครัวสละออกไปจากครอบครัวไปอยู่โดดเดี่ยว ไม่มีครอบครัวไหน นี่ความเห็นของโลกเป็นแบบนั้น ไม่มีครอบครัวไหน ไม่มีวงศ์ตระกูลไหนที่จะบอกว่าจะให้ออกไปเพื่อจะไปหา...จริงอยู่ เป็นโมกขธรรม ความรู้สึกว่ามันเป็นสิ่งที่ดี ประเสริฐ จะแก้ทุกข์ได้ เข้าใจว่าจะแก้ทุกข์ แต่ยังไม่รู้ผู้นำ

แต่สำหรับเราเกิดมาที่กลางพุทธศาสนาที่ศาสนาเจริญรุ่งเรืองนี้ เจริญรุ่งเรืองดี เพราะครูบาอาจารย์มากมายเลย นี่เรายังมีโอกาส ไม่ต้องสมบุกสมบัน เท่ากับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ มันถึงว่าศาสนาเรามีเราต้องมีมากเลย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องเป็นแบบนั้น แต่เป็นแบบนั้นเพราะมีบุญญาธิการมาก ยังต้องทุกข์ต้องทรมานขนาดนั้น เราเทียบเข้าไป เทียบครูเทียบอาจารย์แล้วจะให้เรามีกำลังใจ

ทุกคนจะน้อยเนื้อต่ำใจ กิเลสเป็นอย่างนั้น น้อยเนื้อต่ำใจถ้าจะทำความดีนะ แต่ถ้าจะทำการที่สะสมมาเป็นกิเลสนี้มันจะไม่เคยน้อยเนื้อต่ำใจ อดจากลำหยาญ การทำสิ่งที่ให้ตัวเองทุกข์ยากนี้ อดจากลำหยาญมาก แต่พอจะทำให้ตัวเองพ้นจากเชื้อโรค จากโลกธรรม ๘ ให้มันแค่สงบใจขณะนี้ มันก็ยังน้อยเนื้อต่ำใจแล้ว เห็นไหม นี่ถึงเทียบองค์ศาสดา องค์ศาสดา ขนาดเป็นศาสดา เกิดมาแล้วก็ยังอยู่ในท่ามกลางของรูป รส กลิ่น เสียง โลกธรรม ๘ อย่างนั้น น่าจะอภิมอภินรม...ไม่

ออก สละออก กว่าจะสละออก เห็นไหม เพราะลูกเกิดวันนั้นนะ ราหูเกิดวันนั้น อดอยาก อดอยากจะเข้าไปเห็นหน้าลูก คิดดูสิว่าลูกคลอดมายังไม่ได้เห็นหน้านะ แล้วต้องสละออกมา มันสะท้อนหัวใจขนาดไหน ความที่ออกมามันไม่ใช่ออกมาด้วยความสุขหรือ แต่ออกมาด้วย

เจตนา ด้วยบุญญาธิการ แต่ความทุกข์ในใจอันนั้นนะ นี่มันจะสะสมมา มันมีทุกข์อยู่ในใจ แต่ก็ต้องสละออก นี่ทุกข์ก่อนใจ ถึงว่าไม่ใช่ศาสดาที่ซุบมือเปิบ

ศาสดาที่ต้องแสวงหาหลักความจริงที่เป็นสัจจะอริยสัจจะในหัวใจก่อน ต้องรู้ถึงซึ่งในหัวใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อน ไม่เคยปฏิเสธตนว่าเป็นพระอรหันต์เลย ตั้งแต่ออกบวชจนวันสุดท้ายไปหาปัญจวัคคีย์ “เธอเคยได้ยินคำนี้ไหม...” ถึงว่า วันที่บอกกับปัญจวัคคีย์ “เธอเคยได้ยินไหมว่าเราได้สิ้นกิเลสแล้วเป็นพระอรหันต์ เคยได้ยินไหม”

แต่ตอนที่สละออกยังไม่ตรงนี้ ทำไมมันจะไม่มีทุกข์ล่ะ...มันต้องเป็นความทุกข์สัจจะเป็นความทุกข์ แต่ทุกข์อันนี้ทุกข์แบบสมมุติ ทุกข์แบบโลกทั่วไป มันยังสัจจะอริยสัจจะที่ต้องจับความทุกข์ให้ได้ตามความเป็นจริง เห็นไหม ถึงต้องออกไปแสวงหา ออกบวชไปนี่ไม่มีศาสนา ศาสนาคือลัทธิต่างๆ ก็ไปศึกษาเขา คนที่เคยสุขในชีวิตที่เคยประณีตขนาดนั้น ออกไปโดยที่ไม่มีใครเขารู้จัก ออกไปให้ชาวโลกเขาติเตียนว่าคนที่สิ้นไร้ไม้ตอก คนที่ไม่มีทางไป แล้วเขาจะมาดูคำดูดีอะไรนะ มันก็ต้องมีความทุกข์โดยธรรมชาติ

เห็นไหม ทุกข์ของหัวใจ เพราะว่าสละครอบครัวยังไม่ได้เห็นหน้าออกมา แล้วออกมาบวช ออกมาบวชแล้วยังไปศึกษาในลัทธิต่างๆ ลัทธิต่างๆ เพราะว่าลัทธิต่างๆ สมัยนั้นประกาศตนว่าเป็นพระอรหันต์ทั้งนั้น เป็นผู้ที่สิ้นกิเลส เป็นผู้ที่สั่งสอนสัตว์โลกทั้งหลาย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ต้องไปเรียนก่อน เพราะอะไร เพราะเป็นผู้ใหม่ ถ้าออกไปแล้วเป็นผู้ใหม่ ในเมื่อมีผู้ค้นคว้าอยู่แล้วก็ควรหาทางที่มันจะสะดวกสบาย หรือหาทางไปได้ ในทุกดวงใจจะเป็นอย่างนั้น ไปเรียนกับอาฬารดาบส เห็นไหม ได้สมาบัติ ๖ สมาบัติ ๘ ได้แล้ว แต่มันก็ยังไม่สามารถแก้ทุกข์ได้ ไม่สามารถแก้ทุกข์ได้ แค่ให้ทุกข์สงบลงเท่านั้น

สมาธิธรรม ทำใจให้สงบ เห็นไหม ได้แต่ความสงบลงมา นี่ความสงบความสงบ นี่ใจ ถึงควรแก่การงาน ในคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสรู้แล้ว บอกว่า สัมมาสมาธิเป็นจิตที่ควรแก่การงาน ควรจะยกขึ้นวิปัสสนา แต่สมัยนั้นยังไม่รู้นะ ก็ต้องศึกษาดั้นเดาไปก่อน จนเขารับประกันแล้วว่าเจ้าชายสิทธัตถะนี่เป็นผู้ที่รู้เสมออาจารย์ แต่มันก็ยังไม่สามารถจะชำระความทุกข์ ยังไม่สามารถถอนเข็ม ถอนรากเหง้าของกิเลสออกจากใจไปได้ ก็ยังต้องแสวงหาต่อไป

เพราะสมัยนั้นยังไม่มีสิ่งที่เป็นจริง ไม่มีมัจฉิมายปฏิปทา เพราะในลัทธิต่างๆ ทำทรมานตนขนาดไหนก็ทำกับเขา สิ่งที่ว่าควรจะเป็นประโยชน์ที่ว่าชำระกิเลสได้ก็สนใจทำกับเขา ทำกับ

เขาแล้วทำอุกฤษฏ์กว่าเขาเข้าไปอีกนะ เพราะว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเป็นองค์ ศาสดายังต้องมีความรู้สึก ต้องมีความวิริยะมีความอดสาหะเหนื้อมนุษย์ เหนือคนใด ความเหนื ออันนั้นถึงทำให้อุกฤษฏ์เข้าไปอีก อุกฤษฏ์ขนาดไหนก็ทำให้ได้ อดอาหารจนจนหลุดหมด จนสลบ ไปได้

การอดอาหารนั้นอดอาหารเฉยๆ อดอาหาร เห็นเขาทำก็ทำตามเขา เพราะยังไม่มีผู้ชี้ทาง ใจ นี่การอดอาหารนั้นถือว่าเป็นความว่ามันไม่ใช่มรรคครบองค์ มันเป็นเกร็ดเกร็ดหนึ่งแต่ไม่ครบ องค์ประกอบที่จะทำให้ชำระกิเลสได้ ถึงว่า การอดอาหารขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถึงว่าเป็นทุกข์มาก ทุกข์จนสลบถึง ๓ วัน พวกเราไม่เคยสลบ เคยแต่นอน ไม่ยอมตื่นอีกต่างหาก เห็นไหม มันถึงว่าเทียบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วมันจะมีกำลังใจ นี่ทุกข์ยากขนาดนั้น

จนสุดท้ายแล้วย้อนกลับใจ มัชฌิมาปฏิปทาด้วยสัตตชลาญาณ นึกถึงตอนที่เป็เด็กก้อยู่ นะ อานาปานสติ การกำหนดความเป็นสมาธิ สมาธิที่ว่าให้เข้าไปตามพื้นฐาน ยกขึ้นจากต่ำขึ้นสูงได้ จากสูงให้มันสงบแล้วค่อยเข้าถอยออกได้ มันเป็สิ่งที่ควบคุมได้ สมาธินั้นเป็สมาธิที่มันมี พลังงาน เห็นไหม มันต่างกันใจ ถึงว่า อัปนาสมาธิ ทำขึ้นมาเพื่อว่าให้เป็สัมมาสมาธิใจ สัมมาสมาธิ จิตมันสงบ มันควรแก่การงาน แล้วได้พลังงานจากการอดอาหาร การอุกฤษฏ์ทำมา ก่อนนะ พื้นฐานอันนั้นมา ทรงไว้แต่ความสงบในหัวใจที่เป็อุกฤษฏ์ แต่มันไม่ยกขึ้นวิปัสสนา จนถึงว่า บุญขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องตรัสรู้แน่นอน แต่ก่อนตรัสรู้นี้พูดถึงความ ทุกข์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนสิ ไม่ได้ขุบมือเปิบมานี้ ถึงว่าเราประพฤติปฏิบัติก็ ต้องคิดอย่างนั้น เห็นไหม

นี่พอปฏิบัติออกมาแล้วสำเร็จ ตั้งแต่ปฐมยาม บุปเพณิวาसानุสติญาณ จุฎปปาตญาณ อัน นั้นมันเป็การเพิ่มความรู้อะไร แต่ความรู้ก็เป็ความรู้ข้องในโลก ความรู้ที่ข้องอยู่ในโลกเป็ความรู้ โลกียะ โลกียะที่ว่าเจ้าลัทธิต่างๆ เขาคุยดีตอนาคตกัน เขาคุยการเกิดการตายแล้วเขาจะทิ้งกันมาก เลย อันอย่างนี้แก็กิเลสไม่ได้ รู้แล้วก็ปล่อยวางไว้ตามความเป็นจริง เห็นไหม

จนกลับไปรู้าสวักขญาณ อาสวักขญาณมันอยู่ที่ไหน? มันอยู่ที่ว่า ความรู้เขา รู้ดีดี อนาคต ความรู้ออกมาจากใจดวงนั้นมันมีอะไรฝังอยู่ที่นั่น? มีพลังงานฝังอยู่ที่นั่น พลังงานของ อวิชชา เห็นไหม อาสวักขญาณ อาสวะ เป็อาสวะ เป็กิเลส นี่อวิชชา อาสวะ นี่ญาณที่ชำระ กิเลส อาสวักขญาณชำระกิเลสหลุดออกจากใจ อันนี้ต่างหาก ไม่ใช่ส่งออกไปรู้อดีตอนาคต อัน

นั่นถึงจะเป็นธรรม แต่เป็นการที่ว่าสิ่งนั้นมีอยู่ สัจจะความจริงอย่างนี้มีอยู่ แต่มันสัจจะในชั้นไหน สัจจะในชั้นของโลกเขา สัจจะในความรู้ของฉาน สัจจะในความรู้ของมรรคอรียสัจจัง สัจจะของมรรค ๘ ได้เคลื่อนไปแล้ว ธรรมจักรได้เคลื่อนออกไปจากใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อน ตรัสรู้ธรรมตามความเป็นจริง เห็นใหม่

นั่นนะ สมบุคสมบันมา เสวยอยู่ในโลกเป็นเจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ความอภิมรย์ ได้ความรู้ในธรรมของโลกอยู่อย่างนั้น แล้วออกประพฤติปฏิบัติก็ยังได้ความที่ว่าทำอกุศลมากกว่าเขาทุกๆ คนไป เสร็จแล้วพอท่านตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วสิ ความเป็นอยู่ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่อย่างไร อยู่ในที่ว่าพอสิ้นจากกิเลสแล้วจะเลือกอยู่อย่างไร เห็นใหม่ อยู่ในป่า อยู่ในที่สงัด

ธรรมจะเกิดในที่สงัด ผู้ที่ได้ธรรมมาจากความเป็นจริง จากที่สงัดที่วิเวก ต้องรู้ซึ่งถึงคุณอันนั้น ถึงได้บัญญัติธรรมวินัยไว้ แม้แต่กัลบุตรสุดท้ายภายหลังที่จะบวชเรียนต่อมา ต้องให้กรรมฐาน ๕ แล้วยังต้องให้บอกว่า การอยู่ป่า การถือธุดงค์ การถือข้อวัตรปฏิบัติ ออกมาอีก จนว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ต้องทำเป็นตัวอย่าง ทำเป็นแบบอย่าง จนเผยแผ่ศาสนา

จนอชาตศัตรูได้ฆ่าพระเจ้าพิมพิสารไปแล้ว แล้วถึงได้ย้อนกลับมา เพราะว่าความอาฆาต ความอยากได้สมบัติ ความหลงผิดไปคบกับเทวทัต เทวทัตจะทำลายพระพุทธเจ้า ให้อชาตศัตรูแย่งราชสมบัติจากพระเจ้าพิมพิสารเสีย นี่ด้วยความคบคนผิด ก็คบคนผิดไป แต่ด้วยทำไปแล้ว ขณะที่ว่าคนคบคนผิด คนที่คบไปนี่สิ่งแวดล้อมพาไป แต่ในหัวใจของพระเจ้าอชาตศัตรูก็เป็นคนดีคนหนึ่ง จนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพยากรณ์ไว้กับพระอนนทว่า ถ้าอชาตศัตรูนี้ไม่ได้ทำปิตุฆาต อย่างน้อยอชาตศัตรูนี้จะต้องได้อานาคามีอย่างสูง ได้โสดาบันอย่างต่ำ นี้อยู่ในพระไตรปิฎก ถ้าไม่ได้ฆ่าพ่อ อย่างน้อยต้องเป็นพระโสดาบัน อย่างมากจะได้เป็นพระอนาคามี แต่เพราะได้ทำปิตุฆาตไว้ ถึงไม่ได้ทำอะไรเลย นี่การคบคนผิด

แล้วพอลูกเกิดวันนั้น คิดถึงมาก รักลูกมาก จะให้ปล่อยพ่อ ว่าพ่อคงจะรักเหมือนเรา นี่สัญชาตญาณของจิตใจเป็นจิตใจที่ดีมาก คิดแค่นั้น ขณะที่ว่ามีผลกระทบยังไม่มีใครเตือนใจ มีผลกระทบ มีเหตุการณ์กระทบก็ยังคิดเลย คิดได้ว่าจะให้ปล่อยพระเจ้าพิมพิสาร แต่สายไปเสียแล้ว พ่อตายเสียแล้วไง แล้วได้ขึ้นครองราชย์ก็มีความคิดใฝ่ดีมาตลอด จนสุดท้ายก็มาเป็นลูกศิษย์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แต่ก่อนจะเป็นสิ เป็นผู้ที่มียานามาก มีพวกบริษัทบริวารทั้งหลายชวนกันว่าศาสดาของตัวดี อาจารย์ของตัวดี พยายามจะเอาพระเจ้าอชาตศัตรูนี้ไปเป็นลูกศิษย์ไง จนหมอชีวกโกมารภัจจ์ก็ไม่พุดถึงอยู่ จนอยู่คราวหนึ่งบอกว่า หมอชีวกโกมารภัจจ์นี้มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นศาสดา เป็นครู ชวนกันไปไง มีอยู่คืนหนึ่งชวนพระเจ้าอชาตศัตรูไปหาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ฟังนะ นี้อยู่ในที่สงัดขนาดนั้นนะ พระเจ้าอชาตศัตรูไปกับหมอชีวกโกมารภัจจ์ ไปถึงกึ่งกลางประตู ให้พวกบริษัทอยู่นั่นก่อน เพราะว่าในที่อยู่ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นที่สงัดเป็นที่วิเวกมาก เดินไป ๒ คนกับหมอชีวกโกมารภัจจ์ ด้วยความเสียวใจ ด้วยคนมันเป็นกษัตริย์ ด้วยความมียานา “เอ๊ะ! ไม่ใช่ฉันจะหลอกเรามาฆ่านะ ไม่ใช่หมอชีวกจะหลอกเรามาฆ่า คิดจะแย่งสมบัตินะ” จนเอะใจ จะทำร้ายหมอชีวกนะ

หมอชีวก จู๊ๆ ปากนะ “อย่า อย่าทำเสียงดังไป นัน้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเดินจงกรมอยู่นั้น”

อชาตศัตรู พอเห็นพระพุทธเจ้าเท่านั้นนะ ใจนี้เริ่มเย็นไปหมด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเดินจงกรมอยู่ในที่สงัดในที่วิเวก นี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลือกที่อยู่อย่างไรนะ? เลือกที่อยู่ในที่สงัด ขนาดว่าพระเจ้าอชาตศัตรูเข้าไป ขนาดกลัวจนคิดว่าเขาจะชวนตัวมาทำร้ายนะ นั้นมันสงบขนาดนั้น เห็นไหม ที่สงัดถึงเป็นที่ควรแก่การงาน ที่สงัดนี่เป็นที่ที่ประพฤติปฏิบัติธรรม มันถึงจะเจริญรุ่งเรืองไง

ธรรมเกิดในที่สงัด ในที่วิเวก ในที่ที่ขาดแคลน ขาดแคลนของกิเลส ไม่ใช่ขาดแคลนของธรรม มันจะทำให้ธรรมรุ่งเรือง เพราะว่ากิเลสไม่ได้เอาอาหารเข้าไปตามกำลังของมัน เห็นไหม เราตัดทอนเพราะเราไม่มี เราไม่มีอำนาจวาสนา เราไม่มีความสามารถที่ว่าจะกดกิเลสของเราได้ นี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาชีวิตท่านเป็นเดิมพันก่อน ผ่านจากเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะมีความสุขมาก มีความสุขมากประสาโลก แต่มันมีความสุขในหัวใจ ความทุกข์ในหัวใจสะสมมาแล้วมันต้องออก เห็นไหม ความกดไว้อันนั้นก็เป็นอย่าง

นั่นนะ ถ้าทางโลกเป็นสุขมาก แล้วออกประพฤติปฏิบัติก็ยังคงต้องไปผจญกับสิ่งที่ว่าในโลกในปัจจุบันในเหตุการณ์ในอดีตนั้นมีอยู่อย่างนั้น จนผ่านพ้นไป แล้วท่านเลือกความเป็นอยู่อย่างไร องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่เลือกสถานที่ เลือกความเป็นอยู่ได้ แต่ยังอยู่ในที่สงบสงัด

ขนาดนั้นนะ ผู้ที่สิ้นกิเลสไปแล้ว มีธรรมในหัวใจเต็มหัวใจ ยังรู้จักหลบหลีก ยังรู้จักเอาตัวรอดพ้นจากแรงเสียดสีของโลกธรรม ๘ แล้วเราเป็นสาวก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมตตาสงสารมาก วางธรรมและวินัยนี้ให้เราเดินนะ ธรรมและวินัยนี้เพื่อความมกน้อย เพื่อความสันโดษ เพื่อความขัดเกลาทั้งนั้นเลย

ฉะนั้น ออกนี่ออกพรรษา ออกจากชุกงค์ เราก็ยังต้องประพฤติปฏิบัติต่อไปไง เราจะไม่ยอมให้กิเลสมันได้ใจหรอก จะออกพรรษาแล้วมันคืออกดีใจ มันมันก็มันมันคนอง แต่ขณะที่ว่ามันอยู่ในพรรษานี้มันหงอยเหงา เพราะกติกาท้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทานไว้ให้พวกโง่ๆ เซ่อๆ อย่างพวกเรานี้ได้ดำเนินตามใจ มีช่องให้เราได้ดำเนิน ให้เราก้าวเดินให้หัวใจนี้ได้ก้าวเดินออกจากกิเลสชั่วคราวชั่วคราว เห็นไหม แล้วเราต้องสะสมของเราขึ้นมาจนเป็นความจริงของเราขึ้นมาให้ได้ เป็นความจริงของดวงใจทุกๆ ดวงที่ประพฤติปฏิบัติกันนั้น ถึงจะได้หลักความเป็นจริงขึ้นมาให้ยืนขึ้นมาได้ไง ให้พึ่งตนเองได้ก่อน เริ่มต้นนี้เราพึ่งตนเองไม่ได้ เราก็ต้องเชื่อครู เชื่ออาจารย์

ธรรมอยู่ในที่สังค สัปปายะเป็นที่วิเวก เป็นที่สงบสังคควรแก่การงาน เราก็ต้องอยู่ในสภาพแบบนั้นแล้ว คุณใจ นี้ย้อนกลับมา สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ว่าเริ่มตัดทอนการคิดการนึก หัวใจที่สิ่งทีกระทบกระทั่งที่มันสาวเข้ามาถึงใจใจ มันสาวเข้ามารวมลงที่ใจทั้งหมด ทำให้ใจนี้ฟุ้งซ่าน เห็นไหม เราก็หลบได้แค่กาย กายนี้เข้าไปหลบในที่สังคที่ไหนก็ได้ แต่หัวใจมันหลบไปด้วยไหม มันถึงจะต้องว่าต้องทำให้ใจนี้สังคด้วยใจ ทำใจให้สงบสังคจากกิเลส จากการฟุ้งซ่าน ทำจิตให้สงบเข้ามาให้ควรแก่การงาน เห็นไหม

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกฝึกกับลัทธิต่างๆ ออกแสวงหาทั้งหมด มันนะ ทำความสงบเข้ามาขนาดไหนมันได้แค่นั้น เพราะทำความสงบแล้วมันถึงยกขึ้น จิตนั้นสงบแล้วงานต่อไปถึงจะเป็นงานโลกุตตระ ถ้างานความคิดตรึกอยู่ตลอดเวลา ตรึกเอาเป็นผล เห็นไหม ตรึกเอาเป็นผล ความคิดนั้นแล้วตรึก คือตรึกเอา ตรึกนั้นเป็นผลไม่ได้ แต่ถ้าจะทำความสงบด้วยปัญญา อบรมสมาธินั้นเราไม่ใช่เอาความคิดนั้นเป็นผล

ความคิด ปัญญาครอบล่อความคิดของตัวอีกทีหนึ่ง ใช้ความคิดของเรา ต้อนความคิดของเราเข้ามา เห็นไหม ต้อนความคิดเข้ามานี้ไม่ใช่ผล ไม่ใช่ตรึกเอาผลเพื่อต้องการให้ใจนี้สงบ ใจนี้ฟุ้งซ่านออกไป เหมือนไฟมันเผาไหม้ทุกอย่าง เราจะดับไฟให้ไฟไหม้ส่วนเดียว เพราะมันจะดับ

ทั้งหมดไม่ได้ แต่จะดับไฟเข้ามาให้ไฟนี้เผาไหม้เชื้อต่างๆ เข้าไป ที่น้ำมันจะดับได้อย่างไร ก็น้ำของธรรมคือปัญญาไง ปัญญาที่ทำความสงบเข้ามา นี่ปัญญาอบรมสมาธินี่อบรมเข้ามา มันไม่ใช่หวังผลนี่เป็นผลที่ว่าเป็นผลของธรรม เป็นผลของสมาธิธรรมต่างหาก สมาธินี้ควรแก่การงาน แล้วมันจะไปมีผลอีกถ้าเราวิปัสสนาไป จนปล่อยเชื้อ ปล่อยโรครักใช้เจ็บในใจหลุดออกไป อันนั้นถึงเป็นผล

ถึงว่า การใช้ปัญญาอบรมสมาธิไม่ใช่หวังผลตรงที่ว่าเป็นความสงบ หวังผลว่าสิ่งที่สงบนี้มันแก่ทำให้เป็นสมาธิ ยกความสงบนี้ขึ้นกับการงานอีกชั้นหนึ่ง เข้าไปวิปัสสนาเห็นไหม ถ้าไม่มีปัญญาอบรมสมาธิเข้ามาก่อน ไม่มีสมาธิเป็นพื้นฐาน ความคิดนั้นเป็นความตริกที่จะเอาผลทั้งหมดเลย เอาผลทั้งหมด ผลกับผล น้ำสกปรก ล้างเท่าไร สิ่งนั้นก็ต้องเป็นของสกปรกอยู่ เพราะน้ำนั้นไม่สะอาด ทำน้ำให้สะอาดต้องทำความสงบของใจขึ้นมาก่อน

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือครั้งพุทธกาลนี้ โดยพื้นฐานของคนเขามีพื้นฐานตรงนี้อยู่แล้วไง แต่พื้นฐานของเราปัจจุบันนี้เป็นพื้นฐานของสมาธิที่เป็นปุถุชนอยู่ไง เป็นโลกียะ โลกียะ ตริกด้วยความตริกขึ้นมามันก็เป็นผล ผลที่ไม่มีใครรองรับได้ไง ผลเหมือนผลการที่ปฏิเสธ การตริกอันนั้นตริกแล้วมันเป็นผลมาได้อย่างไร ในเมื่อมันเป็น โลกียะมันก็เป็นโลกียะด้วยกันอยู่ที่นี่ มันก็น้ำสกปรกก็หมุนกันไปๆ ถึงต้องทำความสงบ ความสงบก็คือทำใจสงัด

จากข้างนอกสงัด ต้องให้ข้างในสงัดเข้าไปอีก มันถึงควรแก่การงาน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงเลือกที่อยู่อย่างนั้น เลือกชัยภูมิให้เป็นแบบอย่างกับพวกเราที่จะก้าวเดินตาม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีทุกอย่างพร้อม แล้วมีสิทธิเลือกด้วย ทำไมเลือกอย่างนี้ สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วทำไมยังเลือกอยู่ในที่สงบสงัดในที่วิเวกอยู่

แล้วอย่างพวกเรา ในเมื่อพวกเรานี้เป็นสาวกสาวกะ จะเดินตามครูบาอาจารย์ ทำไมมันจะแสดงออกไปข้างนอก แสดงออกไปทั้งข้างนอกทั้งข้างในนะ ทั้งหัวใจก็เหมือนกัน ทั้งหัวใจเริ่มจะทำให้หัวใจสงัดก่อนมันก็ไม่ทำ มันคิดว่าให้เป็นผลไปเลย จะหาแต่ทางลัดไง ทางลัดเท่าไร ลัดเข้าไป ลัดเพื่อรัดคอตัวเอง ลัดเพื่อจะรัดกิเลสให้แน่นเข้าไปอีกนะสิ เพราะมันจะส่งผลให้เป็นความทุกข์ ส่งผลให้เป็นความทุกข์นะ ถ้าเราประพฤติปฏิบัติโดยหวังผลที่ไม่เป็นผล หวังผลด้วยเราคบกิเลส คบกับความคิดของเรา

ความคิดกิเลส เห็นใหม่ จะคบกับเทวทัตหรือจะคบกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเดินไปตามธรรม แต่พระเทวทัตจะลัดขั้นตอน “ให้สงฆ์นี้ข้าพเจ้า เป็นผู้ปกครองสงฆ์เถิด” ทั้งๆ ที่ว่าขอข้อวัตรทั้ง ๕ เพื่อจะลัดขั้นตอนเข้าไป ลัดขั้นตอนเข้าไปแล้ว เป็นอย่างไร

มันเป็นไปได้ เพราะว่างค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้ว่าคุณคนมีกิเลสกับคนไม่มี กิเลสมันต่างกันอย่างไร ในเมื่อพระเทวทัตนี้ได้ฉานสมาบัติอยู่ เหาะเหินเดินฟ้าได้อยู่ หลอกพระเจ้าอชาตศัตรูได้อยู่ เห็นใหม่ หลอกให้ใจฟุ้งชานออกมา หลอกให้ใจเห็นในเรื่องของฉานสมาบัติ เห็นการส่งออก การส่งออกนั้นทำให้หัวใจไม่สงบสงัดหนึ่ง สอง จะให้ผลการทำความผิดพลาด ไป เพราะไม่มีสติใจ

สติสัมปชัญญะในการควบคุมดูแลใจที่อยู่ในความสงบนั้นมันถึงเป็นความสงบจริง สติคุม อยู่ คุมให้ใจนี้สงบเข้ามา สงบเข้ามาแค่กึ่งกลาง กึ่งกลางหมายถึงว่าสงบเข้ามาๆ แต่มันจับต้อง ตัวเองไม่ได้มันนะ มันเป็นสัมมาสมาธิหรือ นี่ผลของการตริกที่จะเอาผลไป คิดว่ามันเป็นผล แต่ทำไม มันเข้าไปแล้วจับต้องอะไรไม่ได้ มันเว้งว้างๆ ไปหมด เว้งว้างในอะไร? เว้งว้างในความไม่รู้

เพราะไม่รู้อะไรเลย ความเว้งว้าง ถ้ามีสติสัมปชัญญะอยู่ เอกัคคตารมณ์ จิตตั้งมั่น นี่เราเป็น เรา จิตนี้เป็นเรา จิตนี้มีอยู่ จิตนี้เป็นหนึ่ง จิตที่มีเราเกิดจากปัญญาอบรมสมาธิเข้ามา ปัญญา หมุนเวียนเข้ามา สิ่งที่คิดไปนี่มันไม่มีคุณค่าหรอก มันหลอก ไฟมันเผา เผาเชื้อฟาง แร็บๆ เรา ก็ เชื้อมัน ความร้อนมันให้พลังงานไป พอให้พลังงาน ความคิดก็เกิดขึ้น ไฟมันเผาไฟไหม้ฟาง วาบๆ ความคิดก็เป็นอย่างนั้นนะ วาบวาบๆ เผาอารมณ์ตัวเอง อารมณ์ตัวเองนี่โยนฟางเข้าไป โยน ฟางเข้าไปในธาตุรู้ ธาตุรู้เป็นพลังงานอยู่แล้ว มันก็เผา ยิ่งเผามันก็ยิ่งคิดมากๆ ถ้ามันเผาเราก็ยืนดูดี

ฟางมันโดนไฟมันต้องไหม้ สิ่งมันไหม้มันให้คุณค่าอะไร ความคิดที่เกิดขึ้นที่เราตกอยู่ เรา คิดอยู่ เรามีอารมณ์ชุ่มมัวอยู่กับความคิดนี้ มันมีคุณค่าอะไร มันมีคุณค่ากับไฟไหม้ฟาง มันวูบ วาบๆ ไหม้วูบวับๆ ไป นี่ถ้ามีสติสัมปชัญญะ ยืนดูอยู่ ยืนดูจิตนะ นี่จิตมันฟุ้งชาน มันเผาไหม้ทุก อย่าง เราทำให้มันสงบเข้ามาไป ไม่ให้มันเผาเต็มพวกหญ้า พวกฟางหญ้า พวกเศษกระดาษ พวก เศษอารมณ์ เศษความคิด เศษความรู้สึกในหัวใจที่มันตกผลึกในใจนั้นนะ มันไม่เคยหลุดออกไป จากใจ มีแต่สะสมให้มากขึ้น แล้วก็เอาไฟนี้มาอุ่นกิน

ความคิดไม่เคยเสียหาย ไม่เคยบูดเน่า ของเก็บไว้ คุณค่าตกยุคตกสมัย ของนี้คุณค่าจะไม่มี ความคิดแต่ปัจจุบันชาติมันก็คิดสะสมมา ยังคิดแต่เรื่องอดีตชาติ กิตรี้อยแปดพันเก้า ไม่เคยเห็นเคย คิดว่ามาจากไหน มันมหัศจรรย์ความคิด เห็นไหม นั่นล่ะมันเผาไหม้ตัวเอง นี่ปัญญาอบรมสมาธิ มันคุมมาอย่างนั้นไง ทำใจให้สงบเข้ามาให้ได้ ทำใจให้สงบขึ้นมา ใจนี้วิวอกขึ้นมา ใจนี้ควรแก่ การงาน เห็นไหม นี่สงบจากข้างนอก สงคิเวกจากข้างนอก สัปายะข้างนอก ต้องให้ใจเป็นสัปายะควรแก่การงานด้วย

ใจของเรามันไม่ควรแก่การงาน ถึงต้องมาทรมานอยู่นี้ไง เราต้องทรมานตน อดตา หิ อดตโน นาโถ เราเชื่อมั่นในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผ่านไปเป็นองค์แรก พระสารีบุตร ครุบาอาจารย์ผ่านตามๆ กันไป ผ่านตามๆ กันไป มันเป็นเรื่องจริง มันเป็นแก่นของธรรม มันเป็นความมีอยู่ แต่เรามันไม่เข้ากับความปลอดภัยในหัวใจของเรา ในหัวใจเรามันปลอดภัย มันปลอดภัยมันก็เผาไหม้แต่ของปลอดภัย มันเลยเป็น โลภิยะ เห็นไหม

แต่ถ้าจิตมันสงบเข้าไปๆ ความสงบนี้มันมีผลถึงความสุขพร้อมไปอยู่แล้ว จิตนี้สงบเข้าไป ความร้อนเย็นของใจที่มันเคยเผา ไฟ พลังงานของความร้อนมันให้ผลเป็นความร้อน สมาธิธรรม เหมือนน้ำ ให้ผลเป็นความเย็น สิ่งที่ร้อนอยู่ แดดออกอยู่ พอเมฆมาบังเข้ามันก็จะมีความเย็น เกิดขึ้นทันที อากาศตรงนั้นมันจะเปลี่ยนอุณหภูมิไปทันที เห็นไหม นี่ก็เหมือนกัน ใจมันเคยเผาไหม้ มีแต่ความร้อน มีแต่ความเผาไหม้ของตัวเองตลอดเวลา มีแต่ความทุกข์ เพราะเราเชื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหนึ่ง เราต้องมีวิริยอุตสาหะหนึ่ง เราเชื่ออยู่เฉยๆ เราไม่ทำขึ้นมา เอาอะไรมา

ความเชื่อเป็นความเชื่อ เป็นความศรัทธา ความเชื่อเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เห็นไหม แต่ความ สืบต่อของความคิดมันก็ยังมียู่ ถึงต้องใช้สติสัมปชัญญะไล่ต้อนเข้ามา ไล่ต้อนความคิดไว้ตลอดเวลา ไล่ต้อนให้เข้ามา พอมันร้อน ไล่ต้อนเข้ามาด้วยธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม สติสัมปชัญญะ ขันติ อดทน ต้องพยายามเพ่งดูตลอดเวลา นี่หมุนเข้ามาๆ ไฟ ร้อน แสงแดดร้อน เมฆเข้ามาบังมันก็จะเย็นขึ้นมา อันนี้ก็เหมือนกัน ด้วยความขันตอดทนของเรา ด้วยขันตินะ ถ้าไม่มีขันติ ไม่มีความอดทน ลุ่มๆ ดอนๆ ค่อยๆ ทำไป หรือทำสักแต่ว่า

แก่นของกิเลสอยู่บนหัวใจ ไม่มีทางที่หลอกได้ เราจะหลอกใครก็ได้ แต่ไม่สามารถหลอกตนเองได้ หลอกใครก็ได้หลอกได้ชั่วครั้งชั่วคราว เขายังตามทันได้ แล้วหัวใจของเราเอง เราจะเอา

อะไรไปหลอก เราหลอกเราก็นึกคำหลอกขึ้นมา เห็นใหม่ นั่นคือความหลอก คือความไม่จริง เป็นสมมุติ นี้เราพยายามทำ

ถ้าเป็นสมมุติอยู่ มันเป็นสมมุติ เป็นวิมุติเป็นอย่างไรละ เป็นวิมุติมันถึงว่าต้องพ้นออกไปจากสิ่งทั้งหมดที่มันเป็นอยู่นี้ เพราะ สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา มันก็เป็นสมมุติเหมือนกัน แต่มันเป็นบัญญัติ สมมุติบัญญัติ พ้นจากบัญญัติไปถึงพ้นจากปุณหมายปายทางนั้น วิมุติออกไป ไม่พ้นมือของผู้ที่ปฏิบัติ ไม่พ้นมือของหัวใจที่ทุกซั๊ก ร้อนๆ อยู่

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายืนยัน เห็นใหม่ ถึงบอกว่า มรรคผลมีจริง มรรคผลมี ทำประโยชน์ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แน่นนอน แล้วเราถึงมีแก้ไข มีความวิริยะ ถึงว่าทำไม่ลุ่มๆ คอนๆ ทำลุ่มๆ คอนๆ ผลมันก็เป็นอย่างที่เป็นอยู่อย่างนี้ แล้วก็จะมาน้อยเนื้อต่ำใจ ใครมันจะมาปฏิบัติมากเท่าเรา ใครมันจะองอาจกล้าหาญในการปฏิบัติเท่าเรา ทำไมเราไม่ได้ผลนะ ทำไมเราไม่ได้ผลเห็นใหม่ นี้กิเลสหลอก

ความเพียรต้องสืบต่อขึ้นไปเพื่อให้เป็นคุณงามความดีของใจขึ้นไป สืบต่อ เห็นใหม่ ความสืบต่อ ความไม่เป็นไปเพราะความสืบต่อเราขาดช่วงขาดตอนหนึ่ง ความจงใจ ความตั้งใจของเราไม่ละเอียดรอบคอบ เราไม่ละเอียดรอบคอบกับตัวเอง เราจะละเอียดรอบคอบกับคนอื่นนะ คนรอบข้างนี้ต้องทำอย่างนั้นๆ เพราะมันง่าย ว่าเขา ตีเตียนคนอื่น ง่ายแสนง่ายเลย แต่รอบคอบกับใจของตัวเองที่มันแสบออก ความคิดนี้ “ไม่เป็นไร เดี่ยวเอาใหม่” เห็นใหม่ นี้ไม่ใช่ว่าจะว่ามันนะ ยังส่งเสริมมันอีก นี้ความไม่รอบคอบของเราใจ ความไม่รอบคอบ ใจมันคิดออกไปเรื่องนั้นก็ “ไม่เป็นไร เดี่ยวเราไม่รู้จะทำอย่างไร เดี่ยวค่อยว่ากันใหม่”

มันต้องบอกว่า “ทำไมเราเป็นคนอย่างนี้ ทำไมเราแพ้กิเลสทุกที” สิ่งนี้เป็นการต่อสู้ เป็นการขัดขวาง เป็นการคัดง้างที่ว่าพยายามปิดช่องทางที่เคยเผาไหม้อยู่ เห็นใหม่ สิ่งที่ทำให้ความร้อนมาให้กับใจนี้มันเป็นธรรมชาติของมัน มันเคยเผาไหม้ มันเคยกินมันเคยใช้อยู่ตลอดเวลา เครื่องมือนี้กิเลสพาใช้ ต่อไปนี้เราจะเอาธรรมพาใช้ไง เอาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพาใช้อันนี้ไง เครื่องมืออันนี้จะเป็นเครื่องมือของธรรม พอเครื่องมือของธรรม สติสัมปชัญญะเข้าไป

ถ้ามีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ งานนั้นเป็นกรรม ถ้าขาดสติ นี้สักแต่ว่าทำ พอสักแต่ว่าทำ กาลเวลาจะ ๕ ชั่วโมง ๑๐๐ ชั่วโมงก็สักแต่ว่าเวลาหมุนไป ผลไม่เกิด ไม่ได้ภาวนาเพื่อเอาเวลามาก

เวลาน้อย ภาวนาเพื่อเอาความสงบของใจ เห็นไหม แต่ถ้าสติสัมปชัญญะอยู่ แค่หน้าที่สองนาทีก็ดีกว่า ๑๐๐ ชั่วโมงนั้น ๑๐๐ ชั่วโมงมันก็เหมือนคนนอนตายอยู่นั่นมันจะได้อะไรขึ้นมาละ

เห็นไหม นี่มันต้องยกเข้ามา เทียบเข้ามาดูใจของเรา ถ้าใจของเรามีสติสัมปชัญญะ อันนั้นถึงเป็นธรรม เป็นธรรม หมายถึงว่า ทำแล้วมันจะได้คุณประโยชน์ แต่ที่ยังไม่ได้คุณประโยชน์อยู่นี้ เพราะว่าความอยากได้มาก ตัณหาซ้อนตัณหา ตัณหามันมีอยู่แล้ว โดยธรรมชาติของมัน แล้วเราไปคิดว่าอ่านแล้วหลอกตัวเองใจ “เราไม่อยากหрок เราทำสักแต่ว่าทำ แต่เมื่อไหร่มันจะได้สักทีนะ” เห็นไหม นี่ตัณหาซ้อนตัณหา

พอตัณหาซ้อนตัณหานี้มันซ้อนเข้าไป ๒ ชั้น พอ ๒ ชั้นนี้ ความเป็นไปของเรามันถึงเป็นไปได้อย่างใจ พอความเป็นไปได้อย่างใจเราก็ไปโทษธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกแล้วว่าธรรมอันนั้นเราทำเหมือนกับที่ที่เราศึกษามาเลย...

...ใจตั้งมั่น ใจตั้งเป็นเอก เห็นไหม ตั้งใจนี้เป็นสติ ความตั้งมั่น สติตั้งมั่น โลกนี้มีเหมือนไม่มี ขณะทำหน้าที่การงานของเรา เราต้องทำด้วยสติสัมปชัญญะ แต่ขณะจะทำประพฤติกปฏิบัติ ตั้งความเพียรของเรา โลกนี้มีเหมือนไม่มีใจ ไม่มีให้มีสิ่งใดเลย โลกนี้ไม่มี มีขณะจิตนี้กับพุทโธ หรือจิตนี้กับอานาปานสติ หรือจิตนี้ หรือปัญญาที่ไคร่ครวญ หรือสติสัมปชัญญะอันนี้เท่านั้น ต้องตั้งมั่นอย่างนั้น

ตั้งมั่นเพราะว่าถึงเวลาตั้งมั่น งานทุกอย่างเราวางไว้หมดแล้ว ของทุกอย่าง ข้อวัตรปฏิบัติ เราทำนี้เสร็จหมดแล้ว ธรรมและวินัย ศีลนี้ไม่เคยเสื่อมไป เห็นไหม ความองอาจกล้าหาญมันเกิดขึ้น ตั้งมั่นให้ได้ ทำใจให้สงบเข้าไปๆ นี่ความสุขเกิดขึ้น จากความเร่าร้อนนั่นนะ ความสุขเกิดขึ้นพร้อมกับจิตที่สงบเข้าไป จิตที่วิเวกเข้าไป นี่วิเวกจากข้างนอก สัปปายะข้างนอกวิเวก สังคแล้วก็ต้องให้ใจนี้วิเวก พอใจวิเวกมันก็เข้ากันสิ เข้ากับความวิเวกข้างนอก เห็นไหม ความเสียวออกใจจะน้อยไป

จากที่ว่า พระเจ้าอชาตศัตรูเข้าไปในที่สังค จนเสียวจนออกใจ นี่พระพุทธเจ้าถึงบอกว่า ที่สงบที่สังค ที่เสียวสันหลัง ที่ควรแก่การงานใจ ในป่าช้า ในที่รกรกฏ ในที่ที่ที่เราเข้าไปแล้วเสียวออกสันหลัง เห็นไหม เสียวออกใจ นั่นคือชัญญะของผู้ที่ประพฤติกปฏิบัติ ชัญญะนี้เป็นชัญญะ แต่ยังไม่ประพฤติกปฏิบัติไม่ขึ้นมา แต่ที่เราประพฤติกปฏิบัติขึ้นมาจนใจมันสงบวิเวกขึ้นมา มันเข้ากับชัญญะนั้น เห็นไหม ชัญญะนั้นก็สังค หัวใจที่สงบสังคนี้ก็เข้ากัน พอเข้ากันมันก็รื่นเริง มันก็อาจหาญ มันก็

จะซึ่งคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ โอโฮ! องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำไม
 ยอดของยอดของยอดศาศดา ทำไมแค่ธรรมและวินัยนี้ยังทิ้งเป็นหนทางต่อซึ่งเป็นเครื่องส่งเสริม
 ดำเนินให้เราสาวกะทั่งหลายได้มีถนนหนทางก้าวเดินมาขนาดนี้ มันซึ่งใจตั้งแต่จิตนี้สงบ อ้อ! ผู้ใด
 เห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต เห็นไหม จิตนี้สงบจากกิเลส จิตนี้เห็นเงาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม
 พุทธเจ้า เห็นเงานะ เห็นเงาเพราะว่าอะไร

เพราะเสวยความสุขความสงบขึ้นมา เพราะเชื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะใน
 การประพฤติปฏิบัติ เพราะเลือกชัฏุมิจากสังคขันธ์นอก จนหัวใจนี้สงบเข้ามา นี่จิตตั้งมั่น จิตนี้เป็น
 เอกัคคตารมณ์ จิตตัวนี้ถึงมีฐานของใจ ฐานของการยกขึ้นเป็นการงาน ฐานของสิ่งที่รับผล เห็น
 ไหม อาสเวหิ จิตตานิ วิมุจจิตฺติ แม้แต่อาสวะสิ้นไป จิตนี้เป็นสิ้นนะ อาสวะสิ้นขนาดไหนจิตก็มี
 อยู่ วิมุตตินี้กับจิตนี้เป็นผู้วิมุติ เห็นไหม จิตนี้แค่สงบ จิตนี้ถึงเป็นผู้รับผล จิตนี้ถึงเป็นผู้ที่ควรแก่
 การงาน

ฉะนั้น การวิปัสสนามันต้องมีจิตนี้ยกขึ้นวิปัสสนา เห็นไหม จิตนี้ ความตั้งมั่นนี้เป็น
 สัมมาสมาธิ สิ่งที่เป็นสัมมาสมาธิคือความว่าง คือความสงบ มันถึงไม่ขัดไม่ข้องไปเกาะเกี่ยวกับ
 ฌานสมาบัติในการส่งออก ในการส่งออกนี้เป็นวัตถุนหนึ่ง อารมณ์นี้เป็นวัตถุนหนึ่ง ความคิดนี้
 เป็นวัตถุนหนึ่ง ความเห็นต่างๆ นี้เป็นวัตถุนหนึ่ง จิตที่มีเชื้อ จิตที่ไม่สงบ จิตนี้มีกิเลสอยู่ มัน
 เกาะติดทุกอย่างที่ผ่านเข้ามา

สิ่งที่เป็นความสกปรก แล้วสิ่งที่ว่า สิ่งที่สกปรกกับสิ่งที่สกปรก ขั้วของไฟฟ้า ขั้วบวกกับ
 ขั้วลบ เจอกันมันต้องสัมผัสกันไปตลอด มันต้องสปาร์ก มันต้องทำปฏิกิริยาตลอดไป แล้วเราทำ
 ใจเราสงบเข้ามา มันตัดจากขั้วบวกขั้วลบก่อนมันถึงเป็นจิตที่ตั้งมั่น ใจ จิตที่สะอาด สะอาดชั่วคราว
 เพราะนี่เป็นการทำความสงบ ทำใจให้สงบ มันสงบเข้ามาเพราะด้วยอำนาจของธรรมครอบ
 หุ้มมันไว้ ครอบหัวใจที่ฟุ้งซ่านนี้เข้ามาเป็นสัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิควรแก่การงานยกขึ้น
 วิปัสสนากาย เวทนา จิต ธรรม ตรงนี้ต่างหากถึงให้ใจนี้วิเวกจริงๆ ให้จิตนี้สงบจากกิเลส

จากที่ทำความสงบมานี้เป็นแค่เครื่องหมายดำเนินจากให้ใจนี้จากความสงบ ยกขึ้น
 วิปัสสนาในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม ถ้าในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรมนี้ เห็นสิ่งใดสิ่ง
 หนึ่ง ได้ทั้งหมด เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่จำเป็นว่าต้องบังคับให้เห็นกายหรือเห็นจิต เพราะอำนาจ

วาสนาของคนไม่เหมือนกัน อำนาจวาสนาของคนบางทีเห็นกายได้ง่าย หรือไม่เห็นก็ต้องตรีก
ขึ้นมา

ตรีกอันนี้ไม่ใช่ตรีกแบบโลก ตรีกแบบโลกนี้เป็นตรีกแบบโลกียะ ตรีกแบบสมมุติ ตรีก
แบบความเห็น ตรีกแบบความคิด แต่ตรีกอันนี้ตรีกด้วยจิตนี้ว่าง จิตนี้มันเป็นความว่างอยู่แล้ว
สมาธิมันนุ่มไปได้ไง สมาธินี้ ความคิด ความรำพึงในสมาธินี้มี ความรำพึงคือความคิดเล็กน้อย
ในสมาธิ ทำได้ ถ้าในสมาธิรำพึงไม่ได้ มันตรีกไม่ได้ มันตรีกให้เห็นกายไปไม่ได้ไง

ถ้าคนที่ไม่เห็นกาย แต่มีวาสนาต้องพิจารณาทางกาย ก็ต้องตรีกขึ้นมาแล้วมันเป็นไปได้ แต่
ถ้าทำอะไรก็ไม่ได้มันก็ต้องย้อนกลับเข้าไป ความตรีกความคิดทุกอย่างมันเป็นจิต มันเป็น
กระแสจิตที่สะอาดแล้ว จิตที่สะอาดกับจิตที่สะอาดต้องทำงานกันเป็นวิปัสสนา นี่ไง ถึงว่า เป็นจิน
ตมยปัญญา เห็นไหม จากสุดมยปัญญาเข้ามาแล้วเป็นจินตมยปัญญา จินตมยปัญญาเพื่อจะชำระ
ล้างให้ใจนั้นสงบเข้าไปเรื่อยๆ ใจ เพราะใจสงบใจสงบ นี่มันถึงเป็นที่เกิดของธรรม

ธรรมจะเกิดในที่สงบที่สงัด ในที่สะอาด ในที่ใจนี้เป็นโลกุตตระ ควรแก่การงาน ถึงจะ
ธรรมแท้ใจ ธรรมแท้เป็นธรรมที่มีความสุข เป็นธรรมแท้ที่มีสติสัมปชัญญะ รู้การก้าวเดิน
เคลื่อนไหวของความคิดของใจไปตลอด สติสัมปชัญญะมันอยู่ในมรรค ๘ เห็นไหม สติสมบุรณ์
สมาธิสมบุรณ์ ความเพียร เพียรลงไป แต่จะทุกข์จะยากอันนั้นมันเป็นเพราะกิเลสมันต่อต้าน มัน
จะเกิดความทุกข์ความยาก

การงาน งานใดๆ ในโลกนี้ต้องใช้พลังงานทั้งนั้น งานของร่างกาย งานของความคิด เห็น
ไหม ผู้บริหารนี้ใช้ความคิดมาก ความคิดนั้นก็ป็นความคิดวิชาชีพ แต่ความตรีก ความพิจารณาเข้า
มาข้างในมันยกฐานขึ้น ยกฐานของใจขึ้นนะ จากใจพิจารณาอยู่นี้กายจะละเอียดเข้าไป มันจะแปร
สภาพให้เห็นๆ พอแปรสภาพ จากที่จับได้ใหม่ๆ นี่จะตื่นตื่น โอ้โฮ! ตื่นตื่นมาก จับกายได้
เพราะมันสะท้อนถึงใจ ใจที่สะอาดมันไม่มีสิ่งใดเข้ามาปกปิด พอเห็นกายจากตาของธรรม

ที่ว่า เราเห็นกายๆ กันอยู่ เห็นกายด้วยความตรีก จากที่จิตไม่สะอาดอย่างหนึ่ง ถ้าจิตสะอาด
เห็นกายอันนี้จะขนพองสยองเกล้า หัวใจนี้ห้วนไหวหมดเลย เห็นไหม มันสงบ มันวิเวก มันควร
แก่การงาน ความที่มันสะอาดใจ สิ่งที่สะอาดกับวัตถุที่สะอาดมันสะท้อนกัน สะอาดจากความ
สงบของใจชั่วคราว แล้วจับต้องตัวจริงของมัน ไม่ได้จับต้องเงา ถ้าตรีกข้างนอกนี้เห็นเงาของกาย

มันไม่ใช่เห็นตัวของกาย ตัวของกายเห็นด้วยตาธรรม คือตาที่ว่าตาภายใน จับแล้วจะขนพองสยองเกล้า แล้วพิจารณาไป

การพิจารณาคือดูใจ จับครั้งแรกนี้ภาพไม่คมไม่ชัด เพราะสมาธิเรา งานก็ไม่เคยกับการงาน งานนั้นมันตื่นเต้น มันดีใจ หายเว็บบ หายไปเลยนะ เพราะใจไหวใจ คูติ ดูพลังงานของไฟฟ้า ไฟฟ้าเข้ามาในเครื่องกำเนิดเครื่องใช้งานต่างๆ ไฟต้องสม่าเสมอ ไฟต้องพอดีกับเครื่องไฟฟ้านั้น เครื่องใช้ไฟฟ้านั้นถึงจะทำงานได้ด้วยความสม่าเสมอ โอ้ใจนี้ เวลามันดีใจ อุณหภูมิของใจมันพรวดพราดใจ พอเราดีใจ เราตื่นเต้นนะ ภาพนั้นจะหายวับไปเลย นี่มันเกิดขึ้นมาจากฐานของใจทั้งหมดนะ ใจที่สะอาดบริสุทธิ์นั้นมันจะเกิดภาพอันนี้ขึ้นมา นี่คือการวิปัสสนากาย

วิปัสสนากาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อจะทำใจให้มันสะอาด สะอาดจากกิเลส สงัดจากกิเลส เป็นขั้นๆๆ เข้าไป เป็นขั้นๆๆ จะปล่อยวางเข้าไป แต่เริ่มต้นเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างนี้ก็ต้องอดสู้อ้า พยายามนะ ต้องอดสู้อ้าพยายาม

มันมีความสุขเข้าไปเรื่อยๆ ตั้งแต่จิตสงบเข้ามา เห็นใหม่ กับการวิปัสสนาจับกายนี้ สะเทือน ขนพองสยองเกล้าเข้าไปอีกแล้ว วิปัสสนาจนเห็นมันแปรสภาพนี้ เพราะมันเป็นไตรลักษณ์ มันเป็นจริงอยู่แล้ว อย่างที่เราทำวัตรกัน เห็นใหม่ ในข้อธรรมนั้นนะ เราเห็นผิดไปจากทำนองคลองธรรมทั้งหมด

ถ้าเราเห็นตามทำนองคลองธรรม เราต้องเห็นธรรมแบบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้วางธรรมไว้ตามความเป็นจริง แต่เราศึกษาธรรมด้วยกิเลสของเราไง ศึกษาธรรมด้วยความเห็นของเรา แล้วเราก็ใช้ปัญญาใคร่ครวญเข้ามา แต่กิเลสมันปิดมือ มันปิดล้อมเราขนาดไหนเราไม่รู้เลย มันปิดล้อมความคิดทำให้เราตริก ให้เรารู้เป็นอย่างนั้น ใจ รู้แล้ว ว่าเข้าใจ เห็นใหม่ ความเห็นที่เรารู้เหล่านี้มันเป็นสัญญา มันเป็นความจำได้หมายรู้มาแล้วกิเลสอวิชชาของเรานี้มันก็คัดแปลงพลิกแพลงไปจะให้เราเห็น พอเราเห็นก็เห็นแบบว่าเราตริกเอาผลนั้นนะ ความเห็นอันนี้คือเห็นแบบตริกเอาผล ตริกเอาผลนั้นมันเป็นผล

ธรรมะนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้ที่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมถึงจะได้ธรรมจริง ผู้ที่ตริกนี้มันสมควรไหมละ ความตริกอันนั้นมันเป็นปัญญาใหม่ มันมีสมาธิพร้อมไหม? มันไม่ เป็นภาวนามยปัญญาเลย

ภาวนามยปัญญา ความเคลื่อนไปที่ใจมันพัฒนาขึ้น ที่ว่ายกฐานขึ้น วิปัสสนาแล้วฐานขึ้น วิปัสสนาไปเรื่อย ความเห็นต่างไปเรื่อย ความเห็นละเอียดเข้าไป ความเห็นนะ ความเห็นนี้ใช้ ปัญญา ปัญญาการพิจารณาอาศัยปัญญาแล้วเทียบเคียงเข้าไปๆ เทียบเคียงเข้าไปนี้มันจะละเอียด เข้าไป ภาพนั้นคมชัดขึ้น แล้วแปรสภาพได้เร็วขึ้น แปรสภาพนะ ให้มันเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ให้มันเป็นไตรลักษณ์ มันเป็นไตรลักษณ์โดยธรรมชาติ เรื่องนี้มันเป็นไตรลักษณ์อยู่แล้ว

ไตรลักษณ์คือสิ่งที่มันแปรสภาพไป มันเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไป นี่ไตรลักษณ์ะ ไตรลักษณ์ที่จะเห็นตาม ถ้าเห็น จิตนี้ไม่เคยเห็น จิตนี้ถึงโคนอวิชชาครอบงำ อวิชชาคือความไม่รู้ ไม่รู้ในความเป็นจริง แต่รู้ในความรู้ของตัวเอง รู้วิชาชีพ รู้ทุกอย่าง รู้สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์กับการชำระ กิเลส รู้แต่สิ่งที่พอกพูนความยึดมั่นถือมั่นในหัวใจ นี่อวิชชา

ว่าอวิชชาไม่รู้อะไรเลย ทำไมถึงจบการศึกษามาปฏิบัติหน้าที่การทำงานถึงต้องผ่านเป็นผู้บริหารขนาดนั้นกัน เป็นบ้านก็เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้สั่งสอนลูกหลาน นี่ทำไมไม่รู้ได้ อย่างไร ก็รู้อย่างนี้ เถียงอย่างนี้ นี่อวิชชาล้วนๆ เลย ทั้งๆ ที่ตัวเองผิอยู่ๆ ยังไม่ยอมรับ ยังเถียง ยังเข้าใจ เถียงกับตัวเองไป เวลาทำปฏิบัติเข้าไป ไม่ใช่เถียงกับใครนะ เถียงกับคนข้างนอกไม่มีประโยชน์ ขณะคนอื่นหมั่นแสรมมีแต่ก่อกรรมก่อเวร มันต้องชนะใจของตัวเอง นี่ภาวนามยปัญญา มันจะเข้าไปเชือดเฉือนหัวใจ เชือดเฉือนทำลายหัวใจเพราะหัวใจนี่เป็นที่อยู่ของกิเลสทั้งหมด ทำลายกิเลส ทำลายพื้นฐานภวาสวะ ทำลายที่อยู่ของกิเลสทั้งหมด แล้วกิเลสมันจะไปอยู่ที่ไหน มันก็ต้องถอยร่นเข้าไปสิ ถอยร่นเข้าไปอยู่ในที่ว่างตรงไหนมันปลอดภัย

แต่เราใช้ปัญญาของเราวิปัสสนาเข้าไป นี่ปัญญาญาณไป ถึงว่าเป็นภาวนามยปัญญา ภาวนามยปัญญามันถึงเกิดได้ธรรมจักร มันถึงได้ไม่เอนเอียงเหมือนกับความคิดอันนั้น เห็นใหม่ ความตรึกจากข้างนอกมันเอนเอียงใหม่ งานมันสมควรไหม มันเป็นมรรคไปได้ไหม แล้วเราว่าเราเป็นสาวกะ เป็นผู้ฟังธรรม เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม จะเดินตามรอยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป มันก็เหมือนกับที่ว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำไมเลือกอยู่ในที่สงัด ทำไมไม่เลือกอยู่ในที่คลุกเคล้า

ไอนี้เราปฏิบัติอยู่ เราอยากปฏิบัติอยู่ แต่เราไม่เลือกใจสงัดก่อน เราไปเลือกที่จะเอาผลเลย ใจ เราว่าเราจะดี เราจะไปทางดี แต่ไม่รู้ว่ามันรัดคอกิเลสผูกกับใจติดไปอย่างนั้น เลยไม่ได้ผล

อะไรขึ้นมาเลย ไม่ได้ผลนะ ความที่ไม่ได้ผล มันไม่ได้ผลเพราะมันไม่ได้ชำระสิ่งใดขาดออกไป
จากใจ

การวิปัสสนาเห็นไตรลักษณ์ เพราะว่ามันเป็นความจริงอยู่แล้ว ความจริงตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเห็นจริงก่อน ความเป็นจริงของพระอัญญาโกณฑัญญะก่อน เห็นไหม ผู้ที่เห็นจริงสมควรแก่ธรรม อันนั้นถึงเป็นจริงตลอด จริงคือผู้เห็นจริงแล้วสอนใจของตัวเองที่อวิชชา
นั้น พยายามกระเถิบสถานที่ให้พระอัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอ นี่ดวงตาเห็นธรรม ดวงตาเห็น
ธรรมนี้ขยับพื้นที่ให้ธรรมยืนอยู่บนใจนั้นได้แล้วส่วนหนึ่ง ใน ๔ ส่วนนั้นยืนอยู่ได้ส่วนหนึ่ง เห็น
ไหม นั่นคือผู้รู้จริงตั้งแต่เริ่มต้นรู้จริง จนรู้จริง จนเทศน์อนัตตลักษณะสูตร จนปัญจวัคคีย์สำเร็จไป
หมด นี่รู้จริง

แต่พวกเรานี้รู้จำ ความรู้จำทั้งหมดนี้มันมีอวิชชาอยู่ในหัวใจอยู่แล้ว อวิชชามันก็พลิกแพลง
ไปสิ นี่ความรู้จำกับความรู้จริงมันต่างกันตรงนี้ไง ภาวนามยปัญญานี้มันถึงทำให้ใจรู้จริง ให้
อวิชชานี้เป็นวิชาใจ อวิชชาที่มันไม่รู้จริง มันรู้จำ รู้จำแล้วยังพลิกแพลง เห็นไหม เอารัดเอา
เปรียบ ธรรมะจะเอาชนะ จะเอาทางลัด จะเอาทางง่ายใจ นี่มันไม่สังคจริง มันคลุกอยู่กับอวิชชา
มันถึงว่า เหมือนเลือกที่อยู่ในที่คลุกเคล้าใจ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผ่านมาหมดแล้วมีสิทธิเลือก ยังไม่เลือกในที่คลุกเคล้า ไม่
เลือกในที่พลุกพล่าน เห็นไหม อยู่ในที่สงบวิเวก เพื่อสงวนใจไว้ นี่ขนาดผู้มีธรรมใจ เหมือนผู้ที่มี
ฐานะเขายังรู้จักประหยัดเงินทองของเขา ไอ้เรามันคนไม่มี กู่นี้ยืมสินแล้วฟุ่มเฟือย ใช้จ่าย
สุรุ่ยสุร่าย มันก็มีแต่ความทุกข์มาเผาร้อนตัว นี่หัวใจยังไม่สงบ ยังไม่วิเวก ยังไม่เป็นโลกุตตระที่
ยกขึ้นวิปัสสนา เราไปตริกอรรถก่อน เห็นไหม มันยิ่งกว่าคนเป็นหนี้อีกนะ มันจะล้มละลายใน
ความประพฤติปฏิบัติอันนั้นต่างหากละ นี่มันถึงว่าต้องให้ใจสงบเข้ามา

สงบเข้ามาแล้วควรแก่การงาน ควรแก่การงานก็ต้องวิปัสสนาไปโดยที่ว่ามันหวังผล ไม่
หวังคาดการณ์คาดหมาย เพราะการคาดการณ์คาดหมายนี้เราให้ค่ากับใจแล้ว พอให้ค่ากับใจนี้
ความเป็นมัจฉิมา ความหมุนไปของธรรมจักรมันไม่หมุนนี้ มันลูกเบี้ยวนะ มันแกว่งไป ถ้าแกว่ง
ไปนี่มันจะสามัคคีได้อย่างไร ปัญญา มันแกว่งไปจากความคิดของเราใจ ถึงว่าต้องให้เป็น
ภาวนามยปัญญา

ภาวนามยปัญญาเป็นจักรที่หมุนไป ภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นจากการใคร่ครวญในกาย นี้พูดแต่เรื่องกาย เพราะจะเอาแต่กายก่อน ถ้าเรื่องจิตก็ได้ กาย เวทนา จิต ธรรม เห็นไหม นี่ถ้าพูดถึงเรา ทำสมาธิเข้ามา จิตเราตั้งมั่นเข้ามา นี่พิจารณากาย

แต่ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญาอบรมสมาธิส่วนใหญ่จะพิจารณาจิต นี่ถ้าพิจารณาจิต จิตสงบเข้ามา จากที่ว่าไฟไหม้ฟางมันสงบตัวเข้าไปๆ เราต้องการความสงบอันนั้น ต้องการความสงบให้ไฟมันเผาเฉพาะตัวมันเอง ให้ไฟมันเผา ให้มันเป็นไฟเย็น ก็คือไฟมันเผาน้อยไป ความเย็นจะเกิดขึ้น นี่ความสงบเกิดขึ้น แต่ความสงบอันนี้มันไม่วูบวาบ เห็นไหม

ถ้าเป็นกำหนดสมาธิเข้ามาเลยนี่ ก่อนที่ใจสงบมันก็ยังเสียวสั่นหลัง เวลามันจะลงวูบวาบนะ นี่ยังกลัวนะ จะเข้าไปในทีไรก็กลัว กลัวแม้แต่ข้างนอก แล้วกลัวแม้แต่ข้างใน ถ้ากำหนดพุทโธๆ เข้ามา จิตมันจะสงบเข้ามาเรื่อยๆ บางทีมันจะวูบลงเลยนะ มันจะวูบหมด จะวูบ จะดิ่งลง จะอะไรลงนี่กลัวมาก ทั้งๆ ที่มันจะเข้าไปในที่สงบเข้าไปที่สังัดเราก็ยังตื่นตื่น นี่เพราะอะไร เพราะความเคยใจ ใจมันอยู่อาศัยผู้อื่นตลอด อาศัยความคิดมาตลอด นี่มันวูบวาบ แต่ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิ ตรงนี้ไม่มี มันจะไม่วูบวาบอย่างนั้น มันจะไม่วูบวาบอย่างนั้นเพราะว่ามันเก็บเล็กผสมน้อยเข้ามาด้วยพร้อมกับสติสัมปชัญญะพร้อมเข้าไป เห็นไหม นั่นนะ อันนี้เข้ามาเพื่อความสงบเพื่อจิตที่จะตั้งมั่น พร้อมกับสงบเข้าไปๆ มันตัดใจ

พิจารณาเข้าไปจากความคิดที่เผาไหม้ นะ จนมันตัดไฟที่ลามออกไปเผาสิ่งต่างๆ เผารูป รส กลิ่น เสียง มันจะเห็นขนาดที่ว่าตัดรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์ทั้งหมด เพราะอะไร เพราะมันเป็นบ่วงของมาร เป็นพวงดอกไม้แห่งมาร มันให้ใจไปเกาะเกี่ยว เห็นไหม พอปัญญามันไล่เข้ามาๆ ไล่เข้ามาขนาดเห็นว่าบ่วงของมารกับใจนี้ขาดออกจากกัน ขาดออกจากกันอย่างนี้ถึงเป็นกัลยาณชนใจ ถึงว่าจิตตั้งมั่น จิตที่สะอาดนี้ไง ถ้าปัญญาอบรมสมาธิเข้าไปมันจะเห็นอย่างนี้ อันนี้มันเป็นจิตตั้งมั่นนะ อันนี้ควรแก่การงานนะ นี่ถึงยกขึ้นพิจารณาจิต เพราะอะไร

เพราะว่าจิตนี้ควบคุมได้ง่าย เพราะมันตัดรูป รส กลิ่น เสียงแล้วเก้อๆ เงินๆ ใจ ไม่สามารถสืบท่อได้ เราตัดสายเครื่องดำเนินที่จิตออกไปเกี่ยวกับรูป รส กลิ่น เสียงทั้งหมด เราตัดได้เลย จะคิดถึงสิ่งใดเราก็ตัดได้เลย เพราะอะไร เพราะเราตัดบ่วงของมาร ตัดการสืบท่อแล้ว นี่เห็นการตัดอย่างนั้น ตัดอันนี้ ตัดรูป รส กลิ่น เสียง เห็นชัดๆ นะ ถ้าปัญญาอบรมสมาธิเข้ามาจะเห็นชัดๆ เลย

เพราะว่าอะไร เพราะสติสัมปชัญญะพร้อมอยู่ นั่นนะ อันนี้จิตตั้งมั่น จิตควรแก่การงาน กับที่สมาธิ อารมณ์วูบวาก็เหมือนกัน นี่คือการทำให้สังค เห็นใหม่ แล้วก็ยกขึ้นวิปัสสนาใจ

จิตใจ ใจนี้เป็นขั้น ๕ เพราะใจนี้เป็นความคิด เป็นนามธรรม ถ้าพิจารณากาย เห็นใหม่ ธาตุ ๔ ถ้าพิจารณาใจนี้เป็นขั้น ๕...ขั้น ๕ คือรูปของจิต ความคิดนี้เป็นรูปร่างแล้ว ความคิด ความคิดหนึ่งนะ รูปร่างอันหนึ่งๆ รูปร่างนี้ประกอบด้วยอะไร? ประกอบไปด้วยเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี่ขั้น ๕ หมุนไป หมุนไปนี่ก็เป็นความคิด นี่เป็นวัตถุก่อนหนึ่งเลยนะ เหมือนกับพิจารณากายตั้งกายขึ้นมาเห็นกาย แต่ถ้าพิจารณาจิต จับตรงนี้ได้เหมือนพิจารณากาย ขนพองสยองเกล้าเหมือนกัน เห็นความแตกต่างเหมือนกัน นี่เห็นฐานของงานใจ

กรรมฐานๆ ฐาน ทำฐานของใจให้สงบก่อนถ้าสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐานก็ฐาน เหมือนกัน ฐานของงาน ฐานของการทำให้สะอาดใจ นี่จับอารมณ์ได้ จับอารมณ์คือจับความคิด ได้นี้ ความคิดนี้ประกอบไปด้วยขั้น ๕ ส่วนใดส่วนหนึ่ง ส่วนที่เป็นความคิดทั้งหมดนี้เป็นรูป แยกออก

แยกไม่ออกหรือ ใหม่ว่า นี่แยกไม่ได้ เพราะปัญญาไม่พอ กำลังงานไม่พอ พอกำลังไม่พอ มันก็ต้องหลุดออกไป หลุดจากความคิดนี้ไปเลยนะ ทั้งๆ ที่ว่าเราจะสู้กับมันนะ เราว่าเราคิดอยู่ เราพยายามวิปัสสนาอยู่ แต่ความคิดนี้หลุดออกไปจนหมดพลังงานไป จนหมดพลังงานไปมันก็หยุดเอง โดยธรรมชาติของมัน เห็นใหม่ มันเป็นไตรลักษณ์โดยธรรมชาติ ดึงอย่างไรมันก็เป็นธรรมชาติ พอมันหลุดไป สติสัมปชัญญะเราพร้อม พอมันหมดพลังงานของมันเราก็เป็นอิสระขึ้นมา “เฮ้อ!” นี่ สติพร้อม นี่ตามรู้ตามเห็น ไป พลังงานจะเริ่มซบเข้ามา ตามรู้ตามเห็นหมายถึงว่าตามรู้ความคิดไป

ความคิดนี้คิดจนเผาไหม้ไปรอบหนึ่งก็ยอมมัน เพราะอะไร เพราะกิเลสนี้มันเป็นเจ้าวัฏจักร กิเลสนี้เป็นเจ้าหัวใจนี้มาตลอด แต่เราจับต้องตัวได้ ดีกว่าปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญาอบรมสมาธินั้นคือว่ากดไว้อย่างเดียว กดให้สงบเข้ามาอย่างเดียว แต่อันนี้เป็นารเริ่มสะสางแล้ว เริ่มจะเป็นภาวนามยปัญญาแล้วนี่ นี่ตามรู้ตามเห็น ตามรู้ความคิดนี้ไป ตามรู้ไปๆ พอตามรู้ไปเรื่อยๆ นี่ พลังงานมันเกิด ภาวนามยปัญญา

ที่ว่ามันเป็นลูกเขี้ยว ลูกเขี้ยวหมายถึงว่ามันมีเราเข้าไปนั่นนะ มันจะอยากได้อะไรก็อยากได้ อยากเด่น อยากให้เสร็จเร็วๆ อยากต้องการให้กำหนดเวลาให้เสร็จตามที่เราต้องการ นี่เห็นใหม่ มัน หมุนไป หมุนไปนี่ไม่เป็นธรรมจักร ไม่มีขมิมาปฏิปทา ธรรมจักรนี้หมุนด้วยภาวนามยปัญญา แต่มัน

ดูๆ ฝึกๆ ไป ความคิดกระชากไป ความคิดลากเราไป ดูใจจนแบบว่าเลือดสาดไปทั้งตัวนะ ลากเราไปเหมือนกับที่ว่าเรากำลังไปกลางถนนนั่นนะ นี่ผิวหนังถลอกปอกเปิกหมด เลือดแดงไปหมด

อันนี้ก็เหมือนกัน ความคิดลากเราไปทุกข์ยากมาก ลากเราไปทั้งหมดเลย ลากความคิดไป ความคิดมันลากใจไป พอลากใจไปนี่ก็ลิ่งลุดๆ ไป เห็นไหม นี่ไม่มีพลังงานต่อต้าน พอภาวนามขปัญญญาเข้าไปมันเห็นนี่ ถึงลากมาขนาดไหนเอ็งก็ไม่มีพลังงานลากเราไปตลอดชีวิตได้ หรือ เอ็งต้องหยุด นี่ตามรู้ตามเห็น

รู้เท่ารู้ทัน เห็นไหม พอความคิดขึ้นมาจับความคิดได้ นี่ หยุด! หยุดยังความคิดได้เพราะอะไร เพราะสตินี้มีพลังงานขึ้นมา สติสัมปชัญญะ ใจนี้ยกฐานขึ้น เพราะมันโดนลากโดนไถไป ความลากความไถไป คนเจ็บปวด เห็นไหม คนเราถ้าโดนอุบัติเหตุมันต้องตาย แต่หัวใจนี้มันเหยียบย่ำ มันกระแทกเหยียบย่ำบีบคั้นขนาดไหนมันก็ไม่เคยตาย แต่สิ่งที่ไม่เคยตายมันต้องเห็นโทษไหม คนที่เห็นโทษของกิเลสพาไป คนที่เห็นโทษว่าเราแพ้ทุกครั้งนะ มันทำไมจะไม่มีความอุตสาหะขึ้นมา

ความอุตสาหะขึ้นมาการยับยั้งด้วยสัมปชัญญะ ยับยั้งด้วยสติสัมปชัญญะ เห็นไหม สัมปชัญญะคือรู้ที่อยู่ตลอดเวลา สติสัมปชัญญะยับยั้งไว้ๆ พลังงานเกิดขึ้น เราต้องสะสมขึ้นมา อ้อ! เราสู้ไม่ได้ สู้ไม่ได้ก็กลับมาพุทโธๆ ในเมื่อปัญญามันหมุนไม่ไหว กลับมาพุทโธก็ได้ กลับมาใช้ปัญญาอบรมสมาธิก็ได้ ให้ใจนี้ พลังงานนี้มันขึ้นมา นี่มันยับยั้งได้ก็รู้ทัน

รู้เท่า ตามรู้ตามเห็น รู้เท่ารู้ทัน รู้แจ้งแทงตลอด เห็นไหม รู้แจ้งแทงตลอดในอะไร? รู้แจ้งแทงตลอดในการที่ความคิดนี้มันเกิดขึ้นมา มันเกิดจากสัญญา เห็นไหม สัญญามันเกิดขึ้นก่อน สัญญาเกิดขึ้น สังขาร พอใจไม่พอใจละ ถ้าเป็นเรื่องเขาคิดนี้ชอบ คิดใหญ่เลย ถ้าเป็นเรื่องคุณงามความดี คิดเล็กๆ น้อยๆ แล้ววิญญาณรับรู้ละ วิญญาณ นี่มันจะเห็นความเป็นไปของขันธ ๕ ถ้าเห็นความเป็นไปของขันธ ๕ นี่มันรู้เท่ามันก็แยกออก แยกออกเหมือนเกลียวเชือก

เกลียวเชือกนี้มันเป็นเกลียวเชือก ๕ เกลียวพันเป็นเชือก ถ้าเราเอาเกลียวนั้นออก มันเล็กลงนะ เราสามารถดึงให้ขาดก็ได้ สามารถกัดกร่อน ใช้ปากกัดก็ได้ แล้วแต่จะให้มันขาดออกไป ถ้ามันขาดได้ที่ละอัน นี่เหมือนกัน ถ้าเกิดสังขาร เป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตัวไหนละ เราแยกออกแล้วหักออกๆ เกลียวเชือกนี้เราตัดบ่อยๆ เชือกขาดไหม? เชือกต้องขาด

นี่ก็เหมือนกัน เราวิปัสสนาบ่อยๆ เราทำเข้าบ่อยๆ ถ้าเป็นเชือกทั้งเส้นนี้เราไม่ไหว รูปของจิตเราทำไม่ไหว เห็นไหม จากเริ่มต้นเราทำไม่ไหว มันลากเราไปจนสุดฤทธิ์สุดเดชเลย แต่พอเราไหวขึ้นมา เราทำขึ้นมา ตามรู้ตามเห็นนะ พอตามรู้ตามเห็นนี้มันจะแยกออก เพราะมันเป็นนามธรรม ชั้น ๕ นี่เป็นนามธรรม วิปัสสนาญาณนี้ก็เป็นามธรรม สิ่งที่เป็นนามธรรมมันก็แยกออกเป็นกองๆ ให้เห็นเลยใจ อ้อ! สังขารความคิดความปรุงเราเป็นอย่างนี้ ถ้ามันมีสติมันก็เป็นปัญญา สังขารนี้แหละ ถ้ากิเลสพาใช้นี้เป็นโทษ ถ้าสติ สมาธิพาใช้นี้เป็นคุณ สติ สมาธิพาใช้นี้เป็นมรรคอรียสังขัจ แต่ถ้ากิเลสพาใช้นี้เป็นอวิชชาพาใช้ นี่เราใช้จิตแก้จิต ใช้ความคิดแก้ความคิด แต่มีที่ว่ามีสมาธิหรือไม่มีสมาธิเข้าไปใช้มันเท่านั้นเอง ถ้าไม่มีสมาธิ คือกิเลสพาไปหมดเลย

ทีนี้เราก้สร้างสมขึ้นมา สมาธิหรือว่าความที่ว่ามีพลังงานของเราสร้างขึ้นมา แล้วความเห็นโทษของมันไง เห็นโทษที่ว่ามันลากเราไป ที่เลือดโชกเลือดไหล นี่เห็นโทษของมัน เฮ้อ! ถึงมันจะมา เราไม่เอาเราก้ไม่ใช้วิปัสสนา เราใช้ขันติยันไว้เฉยๆ

การเห็นโทษนะ พอมันเห็นความคิดมานะ โอ๊ย! ตายอีกแล้ว สู้ไม่ได้ ยันมันไว้ไง พอยันมันไว้ นี่ก็ขันติ อันนี้ไม่ใช่วิปัสสนา แต่ขณะที่ว่าสู้ไม่ไหวมันก็ยังต้องยันกันไว้ แล้วก็สร้างพลังงานขึ้นมา พอสู้ไหวก็หมุนไป นี่ก็ภาวนามยปัญญา นี่ปัญญาอบรมสมาธิก้าวเดินมาทางนี้ไง แล้วความสังคของใจก้าวเดินมาทางกายไป

กายกับจิตนี้เป็นที่อยู่ของกิเลส เห็นไหม เริ่มต้นนะ แต่พอสูงขึ้นไปแล้วนี่อยู่ที่ใจอย่างเดียว แต่อาศัยผ่านกายเท่านั้นเอง แต่การพิจารณากายมันเป็นฐานใหญ่ มันเป็นที่ทำงานง่ายที่สุด ที่ทำงานความผิดพลาดน้อยที่สุด ทีนี้ความผิดพลาดน้อยที่สุดก็ควรลงที่กายนี้ แต่ในเมื่อเราทำไม่ได้ คนทำได้นี้อานุโมทนาด้วยนะ คนทำได้ พิจารณากาย ควรพิจารณากายอย่างเดียว มันเป็นเรื่องที่ง่ายที่สุด แต่เราก้เกือบเป็นเกือบตาย เห็นไหม

การพิจารณากายนี้ง่ายที่สุดนะ เหมือนกับซุบมือเปิบ เพราะพระพุทธเจ้าบอกช่องทางไว้ทั้งหมด เราก้ยังแสนทุกข์แสนยาก แล้วยังมีอำนาจาสนาที่เราสะสมมา ยังไปพิจารณาเป็นปัญญาอบรมสมาธิขึ้นมาอีก ต้องพิจารณาจิตอีก มันละเอียดอ่อนเข้าไปอีก เห็นไหม ความตั้งใจ ความอดุสาหะ ความตั้งใจต้องมีมากกว่า แต่งานเสร็จแล้ว เวลาสั้นออกจากกิเลส เวลาชำระกิเลส มรรคอรียสังขัจรวมตัวกัน พระอรหันต์ออกจากอาสวัภขญาณอันเดียว พ้นจากพระอรหันต์ไปแล้วถึงบอกว่าพระอรหันต์นี้ประเภทไหนๆ แต่ต้องอาสวัภขญาณอย่างเดียว

อัสวักขยญาณนี่คืออะไร? อัสวักขยญาณก็คือมรรคอรียสังจัจ เห็นใหม่ มรรค ๘ รวมตัว สมุจเฉทปหานออกไป ฉะนั้น พระอรหันต์ต้องผ่านอัสวักขยญาณเท่านั้น พิจารณากายหรือจิตมัน ก็ต้องรวมกันแล้วมันฆ่ากิเลสเหมือนกัน แต่วิธีการ แขนงการต่อสู้ เห็นใหม่ ถึงว่าใครทุกข์มาก ใครทุกข์น้อย อย่าไปเสียดอกเสียดใจนะ ทุกข์มากหรือทุกข์น้อยนี่อยู่ที่เราสะสมมา เราสะสมของเรา มาอย่างไร แล้วเราสะสมมาแล้วเรายังตั้งใจทำของเรา นั่นนะ ถึงบอกว่าพิจารณากายก็ได้ พิจารณาจิตก็ได้ แต่ต้องให้ถึงที่ควร

กรรมเกิดในที่สงบสังค กรรมเกิดในที่ปัสสัปปายะ ตั้งแต่ที่อยู่ที่อาศัย จนกายสงบวิเวก ออกจากกิเลสชั่วคราวถึงจะควรแก่การงาน แล้วก็ชำระสะสางเข้าไปด้วยวิธีการที่แนะนำมานี้ ต่อสู้ เข้าไป ต่อสู้ พยายามวิริยอุตสาหะเข้าไป มันต้องเป็นไปไม่ได้สิ ไม่เป็นไปไม่ได้ มันไม่มีการมานั่ง ภาวนาอยู่นี่หรอก เพราะการนั่งภาวนาอยู่นี่ก็ต้องต่อสู้กิเลสแล้วขั้นหนึ่ง เห็นใหม่ ต่อสู้กิเลสเข้ามา เพื่อว่าเห็นทุกข์เห็นโทษของการเกิดและการตายนะ

เกิดมาแล้วนี่แสนทุกข์แสนยาก ในเมื่อมีชีวิตอยู่ไปนี่ก็มีชีวิตอยู่ไปเพื่อเป็นปัจจัย ๔ เครื่อง อยู่อาศัย แต่หัวใจต้องพัฒนาขึ้นไปให้พ้นออกไป เพราะว่าเราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา พบมรรค อรียสังจัจ เห็นใหม่ มรรคนี้เป็นเครื่องดำเนิน “สุกัททะ เธออย่าถามให้เนิ่นช้าไปเลย ศาสนาไหน ไม่มีมรรค ศาสนานั้นไม่มีผล” สุกัททะนี่เป็นผู้ที่คงแก่เรียนมาในสมัยพุทธกาล เขาว่าอันไหนก็ เยี่ยมอันไหนก็ยอด เชื่อเขาไปหมด เห็นใหม่ แล้วก็มีศาสนาพุทธเราด้วยอันหนึ่ง สุกัททะแล้วคืนนี้ คืนที่ว่าเพ็ญเดือน ๖ พระพุทธเจ้าจะนิพพานแล้ว ถ้าไม่ถามคืนนี้หมดโอกาสแน่นอน

นี่ไปถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายืนยันไว้ “สุกัททะ เธออย่าถามให้เนิ่นช้าไป ศาสนาไหนไม่มีมรรค...” เราอยู่ในศาสนาพุทธกัน เราตริกอ เราไม่เป็นมรรคหรือ ทั้งๆ ที่อยู่ในพุทธศาสนา อยู่ในศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเวลาวิปัสสนาไปไม่เป็นมรรคก็ว่าเป็นมรรค นั่นคือคบกับกิเลส นั่นคือคบกับความฟุ้งซ่าน นั่นคือคบกับสิ่งที่มันไม่ควรแก่การงาน เห็นใหม่ ผลของมัน โทษของมันก็ทำให้ปฏิบัติแล้วไม่ได้ผล

นี่เราคบพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าบอกสุกัททะแล้ว เราควรจะเป็นสุกัททะนะ เพราะสุกัททะคืนนั้น ได้บวชคืนนั้น แล้วพระพุทธเจ้าให้พระอรหันต์บวชให้คืนนั้น จนสำเร็จเป็นสาวกพระอรหันต์องค์สุดท้ายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แล้วเราเป็นใคร เรามีชีวิตอยู่ เรามีทางเลือกอยู่ เราควรพร้อมอยู่ที่จะทำออกไปให้ได้ เรานะ เรา ไม่ใช่ว่านาย ก. นาย ข. ทุกคนนะ เราคือหัวใจทุกๆ ดวง หัวใจทุกๆ ดวงนั้นนะ ผู้ใดปฏิบัติ ธรรมสมควรแก่ธรรม ไอ้ชื่อเสียงเรียงนามนี้พ่อแม่ตั้งให้หนึ่ง แถมออกมาแล้วก็ยังมาเปลี่ยน ไม่ ถูกใจ เห็นใหม่ ไม่มี ความหมาย สมมุติ

ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นจะได้ชื่นชม จะได้ชมเชย จะได้เห็นธรรมในหัวใจ ของตัว จะได้เห็นจริงตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ ก้าวเดินไปตามธรรมใจ เห็นใหม่ เราต้องก้าวเดินไปแบบผู้ที่มีสติ ก้าวเดินแบบผู้ที่เชื่อครูบาอาจารย์ คบองค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้า ครูบาอาจารย์ที่ยังไม่แน่ใจ ไว้วางใจไม่ได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมและวินัย เห็นใหม่ ตำรามืออยู่ พระไตรปิฎกมืออยู่ เปิดค้นคว้าได้นะ เปิดค้นคว้า เปิดหาเอา นั้นนะองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่กับเรา สดๆ ร้อนๆ นะ วิชาการนั้นเป็นวิชาการ แต่ถ้าเราสร้างขึ้นมาในใจ เรา เราทำของเราได้ นั้นคือวิชาการของเรา คือรู้จริงแบบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รู้จริง แบบพระอัญญาโกณฑัญญะ รู้จริงต้องรู้อย่างนั้น รู้จริงคือสอนอวิชา สอนความไม่รู้ในใจจน รู้เท่าเห็นใหม่

เพราะใจมันไม่รู้ มันคืออวิชา ถ้าสอนจนรู้ด้วยวิปัสสนาญาณ...ต้องเรา ต้องเรานะ ต้องใจ ดวงนั้นนะ ต้องผู้นั้นนะ ผู้นั้นสอนใจดวงที่มันโง่ๆ อยู่เนี่ย สอนดวงใจที่ไม่รู้ให้มันรู้ขึ้นมา นี่ถึงเป็น รู้จริงใจ รู้จริงมันต้องรู้ตรงพื้นฐานของใจที่มันไม่รู้มันละ สิ่งที่มันไม่รู้เพราะมันไม่รู้ธรรม แต่มันรู้ แต่กิเลส มันถึงทำให้เราเจ็บปวดแสบร้อนอยู่เนี่ย ถ้ามันรู้จริงมันก็ต้องเข้าใจสิ

พอเข้าใจ อ้อ! เมื่อก่อนทำไมโง่อย่างนั้นเนาะ ไอ้กิเลสมันก็มาจากเรานี้แหละ เรายึดเรามัน มานะ ๕ เสมอเขา ดีกว่าเขา สำคัญตนว่าเสมอเขา ทั้งๆ ที่ว่าสูงกว่าเขานะ สำคัญว่าตัวเองสูงกว่าเขา สำคัญว่าเสมอเขา...มันจะมีคุณค่าอะไรนะ เขาก็คือเขา เราก็คือเรา ความเป็นจริงในหัวใจเรา มันรู้ ตรงนี้มันก็หมดใจ มานะ ๕ มานะมันสัง โยชน์เบื้องบน เห็นใหม่ ถ้ารู้เท่ามันก็จบ

นี่ถึงว่า จริงๆ ที่มันทุกข์อยู่นี้ก็ทุกข์เพราะมันไม่รู้ ถ้ามันรู้แล้วมันสังเวชตัวเองนะ สังเวช มากๆ เลย ทำไมเมื่อก่อนของอย่างนี้ไม่รู้ เส้นผมบังภูเขามันถึงว่าต้องใจดวงนั้นใจ มันสำคัญตรง นี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้แล้ว พระอริยสาวกรู้ไปแล้ว (เทพสิ้นสุดเพียงเท่านั้น)